

UMĚNÍ VYPRÁVĚT NEJEN SLOVEM POPRVÉ: BILDERBUCH

Německojazyčný termín (**das**) **Bilderbuch**, tedy kompozitum složené ze slov obraz a kniha, což znamená, že poukazuje na význam výtvarného narativu (obraz) a na médium, které jej zprostředkovává (knihu). Základním znakem knihy jako ‚nositele textu‘ je v tomto případě souhra verbálního a výtvarného narativu, který vytváří jeden kompaktní, obsahově konzistentní celek. Ilustrace nejsou jen doprovodem, ale pevnou součástí textu,¹ jehož povaha již sama o sobě deklaruje umění vyprávět nejen slovem. Zastoupení slova nesmí převažovat nad obrazem, opačný poměr je možný nebo dokonce žádaný. Záměrem je syntéza výtvarného a verbálního narativu vytvářejícího jeden celek umožňující, ba dokonce vyžadující, synestetické, tj. více smyslové, vnímání.

ZÁKLADNÍ KAMENY Z HISTORIE I TEORIE ŽÁNRU

Bilderbuch je do češtiny nejčasněji překládán jako **obrázková knížka**. Zdrobnělý atribut **obrázková** přitom – ve spojení s knižním médiem určeného dětským čtenářům – evokuje nikoliv dojem malého formátu, ale především simplifikace.² Oproti atributu obrázková, který je vžitý v češtině, se u německého termínu setkáváme se substantivní složkou **Bilder/obrazy**, která může odkazovat i na potencionálně staršího vnímatele.³

¹ Primární funkci textu a zároveň důležitost výtvarné stránky potvrzuje i způsob bibliografického záznamu o autorství, v němž je ilustrátor uváděn jako v pořadí druhý autor titulu.

² Z popisu obrázkové knížky jsou v tomto případě vyňaty knížky sloužící k prvním kontaktům se světem a majícím funkci elementárních výtvarných encyklopedií, které čtenáři slouží jako jeden z prvních (knižně-mediálních) zdrojů přinášejících mu informace o světě (výtvarné knížky s vyobrazením tvarů, zvířat, profesí, běhu všedního dne, života na venkově, života ve městě. Mezi první obrázkové knížky patří také leporela, která kombinují obraz s minimalizovaným množstvím textu a která s sebou někdy přinášejí např. i drobné formy lidové i autorské poezie nebo jednoduché fiktivní příběhy.

³ Toto tvrzení lze doložit i jiným jazykovým využitím lexému Bilder, který může být určující částí dvousložkových složenin, tj. determinativních kompozit, jako např. ve slově (die) Bildergalerie, v českém překladu obrazová (nikoliv obrázková) galerie. Jinde může figurovat jako součást idiomů, jako např. ve spojení in die Bilder gehen. V beletristice je tento literární obraz spojován s fantazií, respektive ke schopnosti nechat v sobě na základě obrazu probudit příběh a ten ve svém vnitřním světě následovat.

Cesta do obrazů má v německy psané literatuře určitou tradici, jejíž projekci lze nalézt i v motivice románů jiných literatur. S motivem cesty galerií ve smyslu příběhy obrazů, tj. zvnitřňováním výtvarného narativu a prožíváním příběhů iniciovaných subjektivním vnímáním se setkáváme už v románě J. W. Goetha *Meister*

Univerzální adresnost a/nebo směřování knížek/textů s kombinovaných, tj. výtvarným a verbálním narativem, ke starším čtenářům lze popsat jako jednu z vývojových tendencí současné literatury. Tento typ beletrie se stal fenoménem, který dnes zdaleka překračuje hranice literatury pro děti a mládež. Ilustrace/výtvarné prvky se prakticky staly součástí strategie autorského sdělení jako tvůrčí metody na straně jedné a recepce ve smyslu celistvého vnímání textu / strategie čtení na straně druhé, a to v podstatě nezávisle na věkové kategorii čtenářů. Tato širokospektrá adresnost spolu s obsahovou komponentou, která je dnes největší proměnnou, způsobila, že v české literární vědě tak poměrně zdomácněl termín **bilderbuch**, neboť termín obrázková knížka dnes již není postačující. Avšak ani s tímto termínem nesouzníme, neboť bilderbuch je pro češtinu cizím elementem, a především v deklinovaných formách působí v češtině nepřírodně. Z tohoto důvodu jej – spolu s odkazem na starší cílovou kategorii čtenářů – nahrazujeme souslovím **bohatě ilustrovaná kniha** majícím v předkládaném zkoumání platnost pracovního termínu. Za důležitý znak bohatě ilustrovaných knih považujeme nejen přítomnost, ale také relevanci slova. Charakter ilustrací, které již nejsou pouhým obrazovým pojmenováním, a charakter verbální komponenty pak společně poukazují na typy literatury, k němuž lze konkrétní knížky přiřadit – na beletrii či uměleckonaučnou literaturu.

Kromě již výše zmíněného může knižní médium, jehož dominantu tvoří výtvarný narativ, asociovat i jiný, v současné době vyhledávaný, žánr; jímž je **grafická novela**, která bývá v rámci českojazyčného zkoumání často označována původním anglickým termínem **graphic novel**.

K ASPEKTU ČTENÁŘSTVÍ

Vycházíme-li z ontogeneze dítěte a ontogeneze čtenářství, pak **nejmenším dětem obrázkové knížky pomáhají k budování prvních kontaktů nejen s reálným světem, ale také se světem literatury**. Mají funkci elementárních výtvarných encyklopedií, které pro čtenáře představují jeden z prvních (knižně mediálních) zdrojů informací o světě. Souvisí nejen s porozuměním světu, ale také s rozšiřováním slovní zásoby a prohlubování aspektu

Wilhelm Wanderjahre (1821, česky 1929 s titulem *Viléma Meistera léta tovaryšská* v překladu V. Jiráta a E. A. Saudeka.

komunikace⁴. Kód těchto knížek je zprvu čistě výtvarný a spočívá ve vyobrazení předmětů, které malé dítě obklopují, posléze vyobrazení světa fauny – domácích i exotických zvířat, dále na přiblížení sociálních prostředí, v nichž se dítě pohybuje, kterým je nejprve svět rodiny a posléze lidí základních profesí, s nimiž se dítě setkává. Další sféru pak představují abstrakta – zprostředkování tvarů, barev, protikladů. Další fázi představují obrázkové příběhy reprezentující např. běh všedního dne, běh kalendářního roku, život na venkově, života ve městě. Mezi první obrázkové knížky patří také leporela, která kombinují obraz s minimalizovaným množstvím textu a která s sebou někdy přinášejí např. i drobné formy lidové i autorské poezie nebo jednoduché fiktivní příběhy, v nichž je kombinován převažující výtvarný narativ s verbálním narativem. Mohou s sebou přinášet i kombinaci estetické a kognitivní funkce, a to v případě, že jejich tématem je např. prezentace písmen nebo čísel (ať již metodou jednotlivých znaků nebo veršovaných minipříběhů).

Dostáváme se k četbě mladších dětských čtenářů a k faktu, že četba je z velké míry subjektivní záležitostí, jež je silně ovlivněna rodinou i dalšími prostředími, které jsou začínajícímu dítěti vlastní. Svým způsobem odráží jak výběr četby, tak její mediální zpracování, tempo, jímž se dětský čtenář na své cestě za literaturou pohybuje. Tato etapa se – v souvislosti s recepcí knížek primárně založeném na výtvarném narativu – vyznačuje vyhledáváním již relativně složitějších příběhů, které jsou dítěti alespoň částečně známé.

Bohatě ilustrované knížky slouží k převyprávění příběhů reprezentujících další žánry, jako je např. **pohádka**, ať již tradičním, interaktivním či moderním podání⁵. V komprimované a

⁴ Na tomto místě je důležité zmínit, že za první obrázkovou knížku a zároveň za první knížku pro děti bývá považován *Orbis pictus* (původní název *Orbis sensualium pictus*) Jana Amose Komenského, který vyšel poprvé roku 1658 v německo-latinské verzi, 1659 v latinsko-anglické verzi. Ve vydání z roku 1666 se objevuje latina, francouzština, italština a němčina. Roku 1685 byl *Orbis pictus* vydán ve čtyřjazyčné, latinsko-maďarsko-německo-české verzi, která zahrnovalo i slovenské a polské výrazy a jejíž český titul zní *Swét widitedlny*.

⁵ Např. zpracování pohádek bratří Grimmů *Rotkäppchen / Červená Karkulka* nebo vlastní pohádka Květy Pacovské, ilustrátorky česká původu žijící střídavě v Berlíně a Paříži, autorky písic v němčině. Jako příklad lze uvést *Der kleine Blumenkönig* (1993, *Malý květinový král*, česky dosud nevydáno, překlad titulu – TB). (Tvorbou Květy Pacovské se v mezinárodním kontextu zabývá mj. i S. Urbanová, o čemž svědčí např. dvojjazyčně – česky a španělsky – vydaná studie „Tři paradoxy Květy Pacovské – Tre paradojas en la obra de Květa Pacovská“, která se stala součástí monografie *Pohyby – Movimientos* vydané v roce 2010. S. Urbanová věnovala pozornost této autorce i další studii nazvané „Květa Pacovská a její reflexe pohádek bratří Grimmů“, která vyšla v monografii *Konfigurace. Figury a figurace II* v roce 2001 – viz výše. – Pozn. TB.)

https://www.amazon.de/Rotk%C3%A4ppchen-Kveta-Pacovska/dp/3865660681/ref=pd_lpo_card_1?pd_rd_i=3865660681&psc=1; 17.06.2021; 11:53.

zjednodušené formě jsou touto formou převyprávěny také některé **romány**, jež ve své nové podobě zcela zastínily původní vyprávění,⁶ či knihy, které jsou romány inspirovány⁷. Pokud **knížky primárně založené na výtvarném narativu přinášejí nové příběhy**, pak je jejich častým znakem zastoupení fantazie. **Hra s fantazií a nonsensem / nonsensem a symbolikou** přitom může skrývat i momenty, jež mohou i starší čtenáře, a to včetně dospělých.

Pojícím prvkem bohatě ilustrovaných knih adresovaným mladším i starším dětským čtenářům je oblast umělecko-naučné literatury, která může opět mít encyklopedický charakter, který zdaleka přesahuje oblast lexiky a prakticky představuje alternativní prameny rozšiřování obzorů, kdy lze četbu přiblížit i jako jeden z možných pramenů sebevzdělávání.

Pojícím prvkem bohatě ilustrovaných knih pro (starší) dětské čtenáře/mládež a (mladé) dospělé je bohatě ilustrovaná kniha jako výtvarně-literární esej spojující příběhovou s autenticitou⁸. Lze spekulovat o tom, že artefakt pak evokuje nádech dokumentu, jehož

<https://www.amazon.de/kleine-Blumenk%C3%B6nig-Kveta-Pacovska/dp/3865660541?asin=3865660541&revisionId=&format=4&depth=1>; 17.06.2021; 11:54.

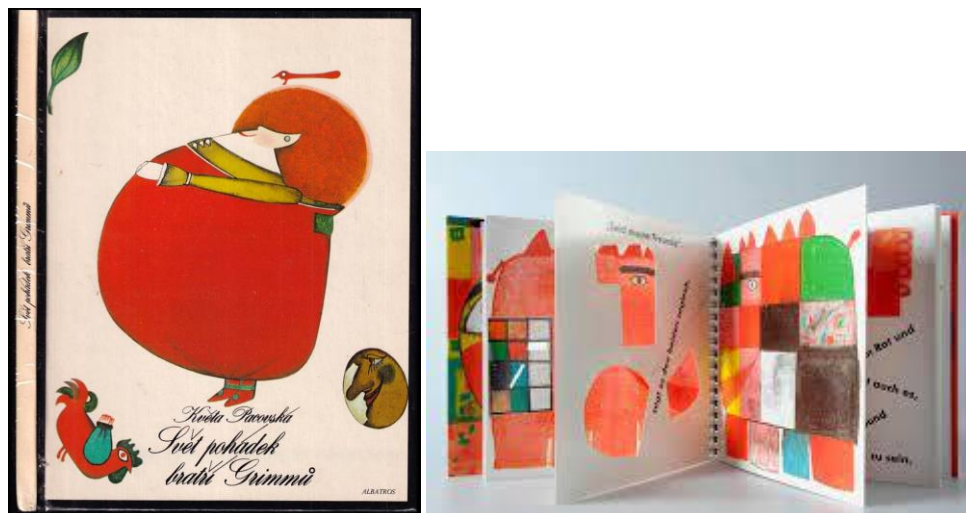
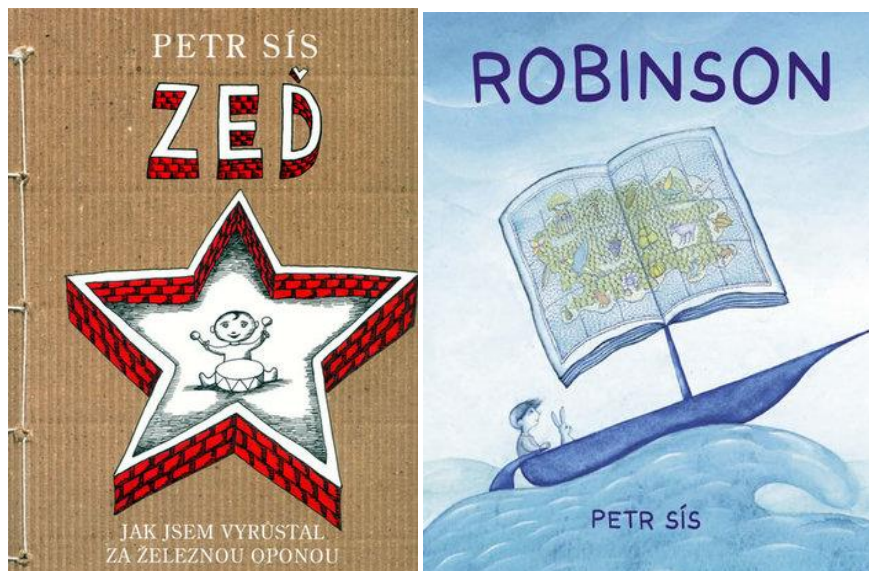
⁶ Např. obrázková knížka *Bambi* navazující na román rakouského spisovatele Felixe Saltena *Bambi, eine Lebensgeschichte aus dem Walde* z roku 1923, jejíž výtvarná – dnes převážně recipovaná – podoba se odvíjí od filmového zpracování původního příběhu filmovým studiem Walta Disneye z roku 1942. (První české vydání vyšlo roku 1928 s titulem *Bambi. Osudy srnčí rodinky z lesů vypráví česky pro malé i velké děti J. K. Pojezdny.*) Jako obdobný příklad lze uvést různá převyprávění románu Johanny Spyriové *Heidis Lehr- und Wanderjahre. Eine Geschichte für Kinder und für solche, die die Kinder lieb haben* (1880, česky 1933 s titulem *Haidi* v převyprávění Fringilly Fringilla [vlastním jménem Zedníková-Čížková, Božena]) (Srov. Bučková 2020, 75-81)

⁷ Jako příklad lze uvést knížku Petra Síse *Robinson* z roku 2017, v níž autor obrazovým narativem „proplétá legendární příběh Robinsona Crusoe se zážitkem z vlastního dětství. Po jednom školním maškarním bálu se hrdina ocitne na pustém tropickém ostrově, který se stane jeho novým domovem. [...] Autor vytvořil poetickou a barvitou poctu klasickým dobrodružným románům i osvobozené barvě evropského fauvismu. Nádherně ilustrovaný příběh objevuje skutečnou hodnotu soběstačnosti, samoty a přátelství.“ <https://www.databazeknih.cz/knihy/robinson-357091>; 02.07.2021; 7:10. (Zkoumáním tvorby Petra Síse, problematikou čtenářské a emocionální identifikace s fikční postavou se své monografii *Konfigurace. Figury a figurace II* vydané v roce 2021 zabývá S. Urbanová).

Motivy ze Sísovy knížky *Robinson* lze velmi dobře využít také ve výuce, a sice při práci s dodnes aktuálním motivem Robinsona, a to jak s akcentem na komunikaci (překonávání překážek, které lze považovat za antropologické téma), tak s důrazem na svět literatury. Aspekt čtenářství lze spojit s otázkou „Které tři knížky si s sebou vezmeš na prázdniny na opuštěném ostrově?“; aspekt literární kognice nás pak zavede k podstatě žánru.)

⁸ Tento postup ve svých knížkách používá např. Petr Sís (viz výše), anglicky píšící ilustrátor českého původu, jehož tvorba je velmi dobře známa i německým čtenářům. Jedním z jeho nejznámějších děl tohoto autora, který v roce 2012 získal Cenu Hanse Christiana Andersena, prakticky nevyšší poctu na poli LPDM, je *The Wall: Growing Up Behind the Iron Curtain* (2007, česky 2007 s titulem *Zeď: Jak jsem vyrůstal za železnou oponou* v překladu Petra Síse). Tuto knížku, která získala různá ocenění (v roce 2007 cenu Americké knihovnické asociace / Caldecott Honor, v roce 2008 ocenění na mezinárodním veletrhu dětské knihy v Boloni a českou cenu

záměrem je ve čtenáři vzbudit touhu pátrat po dalších faktech, které dílo nemusí přímo deklarovat, ale na něž může nezaměnitelným způsobem poukazovat. Jejich zvláštností je fakt, že autor i výtvarník jsou často jednou osobou. Tématy takových knížek se stávají např. osudy známých osobností, cesta k novým vynálezům a objevům, zpracování dávných legend a mýtů nebo různé návraty do dětství.

Magnesia Litera), lze rovněž velmi dobře využít ve VCJ, a sice ke zprostředkování reálií ČR. Projekt byl úspěšně vyzkoušen v roce 2010 na TU v Berlíně.

<https://www.amazon.de/Mauer-hinter-Eisernen-Vorhang-aufzuwachsen/dp/3446208925>; 17.06.2021; 12:12.

TAMARA BUČKOVÁ (UPRAVENÝ TEXT Z PŘIPRAVOVANÉ
KNÍŽKY NĚMECKÁ LITERATURY PRO DĚTI A MLÁDEŽ S
TÉMATEM 2. SVĚTOVÉ VÁLKY. PLÁNOVANÝ ROK VYDÁNÍ:
2022)

UMĚNÍ VYPRÁVĚT NEJEN SLOVEM PODRUHÉ: KOMIKS, GRAFICKÝ ROMÁN (COMIC-BOOKS AS BOOKS FOR ALL AGES)

Za dělicí čáru mezi obrázkovými a komiksovými knížkami jsou zpravidla považovány 'zvukové' bubliny, v nichž je umístěna přímá řeč jednotlivých postav, tedy charakter verbální narace, v němž dle prvního dojmu převažují dialogy a které pouze doplňuje vypravěč. Příběh je vyprávěn 'v sekvencích', což znamená, že nejčastěji staví na sériově navazujících událostech, které jsou paralelou minipříběhů (ve větších epických formách ve smyslu kapitol). Komiks je považován za deváté umění.

- Mění se poměr mezi dialogickou a vypravěčskou linkou,
- kolísající převaha slova nad obrazem
- a funkce obrazu ve chvíli, kdy převažuje nad slovem,

jsou kritérii, jimiž by bylo možné popsat měnící se podobu komiksu vzhledem k věkové kategorii čtenáře.

VYBRANÉ ZÁKLADNÍ KAMENY Z HISTORIE I TEORIE ŽÁNRU

Zatímco historii komiksu sotva zmíníme, u teorie se zastavíme podrobněji. Důvodem k tomuto uchopení tématu a aplikace komiksových příběhů ve výuce, kdy se jako důležité jeví porozumění stavbě současného komiksu (ve smyslu analýzy textu, od níž se skvěle může odbíjet i interpretace). Veškeré poznatky je potom možné uplatnit i jako formu vlastní tvorby, která je u dětí velmi oblíbená v souvislosti s využitím nových médií (fotopříběhy, práce se slovem kombinovaná s filmovými skeči vyrobenými např. pomocí mobilu a jednoduchých počítačových programů).

I.

Vymezíme-li téma komiksu literaturou pro děti a mládež, pak můžeme jako jeho předchůdce označit veršované příběhy rozpustilého Maxe a Mórica od Wilhelma Busche, obrázkové knížky od Wilhelma Busche z 2. poloviny 19. století. Vyprávějí o dobrodružstvích neposedných kamarádů, jejichž životním posláním bylo neuvěřitelnými vylomeninami komplikovat život dospělým. Jedná se o satirické vyprávěnky, které se staly velmi rychle i oblíbenou četbou dospělých. Je totiž pravdou, že oba kluci byli sice nevychovaní (prakticky nevychovatelní), a že byly postrachem úplně všech, avšak do křížku se pouštěli s těmi, kteří byli trnem i většině jiných dospělých. Za své darebné kousky byli sice nakonec potrestáni (mlynář je semele na zrní), avšak nádech klukovin je autorem předestřen jako nadčasový a v podstatě sympatický (mlynář nasype zrní husám a dvěma z nich narostou klukovské hlavy titulárních darebáků – Maxe a Mórica). Tato knížka s německým názvem *Max und Moritz* vyšla poprvé roku 1885, z českých verzí uvádíme pouze dvojjazyčné vydání z roku 2013, které přeložil Jindřich Švehla. Příběhy staví na situační komice plynoucí z nadsázky a nepostrádají ani komiku jazykovou. Příběhy lze částečně vykládat jako satirický obraz tehdejší společnosti, ze zorného úhlu pedagogiky a psychologie jsou (mylně) vykládány jako příklad černé pedagogiky, tedy příklad odstrašujících trestů. Dostáváme se tedy k otázce humoru (i černého humoru), specifického humoru, jenž může být nastaven dobou a zčásti i kulturou.

Humor, satira, kritika. To jsou prvky, které nás v oblasti komiksu zavedou na začátek 20. století, a sice do Ameriky, kde se komiks objevuje jako strip (proužek uveřejňovaný v novinách), a to i s postavou Micky Mause. Od textu původně adresovaného dospělým se rychle dostáváme opět do literatury pro děti (a mládež), od proužků v novinách (ať již byly či jsou adresovány malým nebo velkým) ke komiksovým

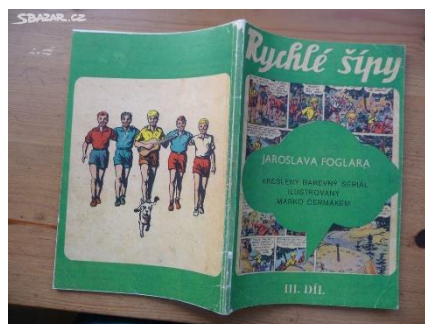

sešitům (první s Micky Mausem vyšel v roce 1956) a poté knihám.

Z českých komiksů jsou u malých dětí oblíbené zejména komiksy s Ferdou Mravencem Ondřeje Sekory. (Komiksové příběhy Ferdy Mravence jsou často vydávány i jako leporela, což dokazuje souvislosti pojednávaného žánru s obrázkovou knížkou, respektive s formou obrázkových příběhů, které nemusejí být započítávány k žánru komiksu. Ferda Mravenec je znám rovněž jako hrdina příběhových vyprávění založených téměř výlučně na slovesném kódu, v nichž ilustrace autora představují jen doprovod textu. Oblíbená jsou i televizní a filmová převyprávění a další mediální adaptace. – Pozn. TB).

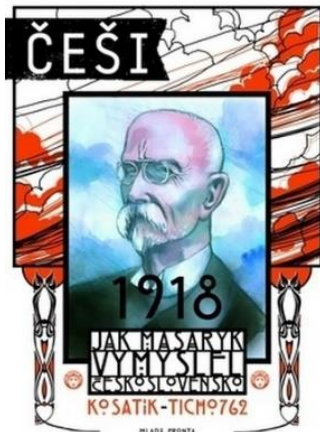

Pravděpodobně nejpopulárnějším komiksem (nejen u dětského publika) se v historii staly *Rychlé šípy* Jaroslava Foglara (poprvé 17. 12. 1938 v časopise *Mladý Hlasatel*). Příběhy byly původně ilustrovány Janem Fišerem, později Jaroslavem Čermákem a Marco Čermákem.

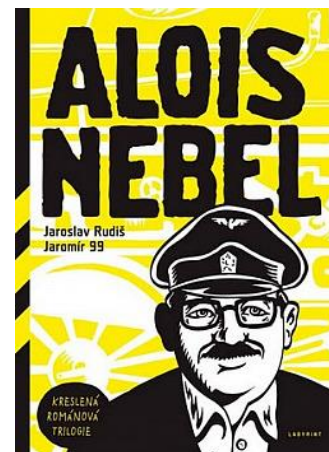
V našem stručném a heslovitém přehledu nelze vynechat ani obsahově nenáročný, oddechový, avšak nesmírně populární a sběrateli dnes velmi ceněný *Čtyřlístek* Jaroslava Němečka (poprvé vyšel v roce 1969).

V současnosti není komiks nej nositelem příběhů nebo literární médium, pomocí něhož lze i

relaxovat, ale stává se i zdrojem vědění. Lze jej uvést i v kontextu s uměleckonaučnou literaturou, v níž představuje sice okrajový, nicméně důležitý prvek. Jako příklad můžeme uvést jeden z řady sešitů věnovaných historii, a sice *Češi 1918 – Jak Masaryk vymyslel Československo* z roku 2013 od Pavla Maurera nebo *Češi 1938 – Jak Beneš ustoupil Hitlerovi* od Pavla Kosatíka, Vojtěcha Velického a Štěpánky Jislové, komiks vydaný v roce 2016.

Nejpopulárnějším českým komiksem adresovaným dospělým čtenářům je pravděpodobně *Alois Nebel* s textem Jaromíra Rudiše a ilustrátorem Jaromírem 99.

Ze světového komiksu vybíráme komiks *Maus* Artura Spiegelmana s tématem holocaustu (souborné vydání v angličtině se datováno rokem 2003, česky 2012 v překladu Jana Macháčka, Jiřího Zavadila a Magdalény Fričové). O populárnosti komiksů svědčí i jejich převyprávění do filmové podoby či jejich různé divadelní adaptace.

II.

Obrazový i slovesný kód (v podstatě jazyk slovesného a výtvarného modu vyprávění) mají své místo a svou funkci, které od sebe lze oddělit. V komiksových příbězích je řeč vypravěče umístěna vně kreseb a řeč postav do kreseb ve formě výše zmíněných bublin. **Konzistence komiksového textu spočívá v odlišném způsobu propojení dvou narativů, tj. způsobů vyprávění, které jsou vůči sobě v dichotomním, tedy protikladném, avšak navzájem podmíněném a od sebe neodlučitelném postavení.**⁹ O relevantnosti spisovatele i výtvarníků v případě komiksu svědčí i fakt, že jsou oba tvůrci bývají uváděny jako spoluautoři, zatímco u obrázkových knížek je standardně rozlišováno mezi autorem textu a ilustrátorem. Komiksové knížky jsou vnímány jako autonomní oblast literatury, která je dána výše zmíněnou dvojí narací tvořící jeden celek. Z tohoto důvodu se jeví jako relevantní teorie komiksu¹⁰, zatímco aspekt historie¹¹ zůstává v pozadí.

Komiksové knihy bývají často nazývané anglickými termíny comics-book nebo graphic novell. Způsob jejich vyprávění spočívá v kombinaci výtvarné a jazykové složky vyprávění, které, jak již bylo zmíněno výše, jsou od sebe neodlučitelné. Základní jednotkou grafické stavby komiksu je **panel** (tj. jednotlivý 'obrázek'), který je většinou uspořádán do **sekvencí** (tj. 'řádkového sledu'¹²), které bývá nazýváno anglickým termínem **gride**, nebo se co do velikosti tento panel může standardně podobě řádku vymykat a mít jedinečné postavení se zvláštní funkcí. Takový panel bývá nazýván anglickým termínem **splash panel** může dosah dokonce velikosti jedné stránky, kdy je označován jako **splash-page**. Pořadí panelů představuje do jisté míry způsob psaní, které v každém teritoriu, v němž komiks vzniká nebo pro něž je upravován a vydáván, dodržuje. **V Evropě je v komiksových příbězích**

⁹ Komplexní charakter vyprávění, kdy čtenář vnímá výtvarnou a textovou stránku jako jeden celek, je prvkem, který do jisté míry sblíží komiksové vyprávění s žánrem obrázkové knížky.

¹⁰ Zejména teorií komiksu se zabývají J. Abelová a Ch. Klein (viz Abel; Klein 2016).

¹¹ Historii komiksu určené dětským čtenářům a mládeži zabývá např. Bernd Dolle-Weinkauff (2008).

¹² Pro komiksový řádek se dříve používal termín strip – proužek, který se nachází také v pozadí českého označení tohoto žánru comic strips – komiks. Srov. <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/medialni-vychova/mv-casopisy/komiks-1>; poslední náhled 20. 5. 2018; 21:44.

standardní směr čtení zleva doprava. Nejčastěji se lze setkat se třemi řádky o třech panelech.

Prostor pro vypravěče udává celkový charakter vyprávění na jedné stránce i v celém příběhu. Může se objevovat

- zcela nenápadně, kdy je vypravěč obvykle vzdáleným pozorovatelem zprostředkujícím vyprávěný příběh v er-formě,
- jako konkrétní postava, která je součástí příběhu,
- v kombinované formě, v němž se střídá ER-vypravěč a vyprávěním konkrétní postavy.

Vypravěči je většinou vymezen prostor pod jednotlivými panely. Na rozdíl od přímé řeči umístěné v bublinách, je pro něj charakteristické větší zastoupení textu s popisným rozvíjením tématu. Popisný text se může týkat konstelace postav, časoprostoru příběhu. Může být prostředkem posouvajícím děj příběhu (nejčastěji v časovou linku příběhu). Místy může upozadit rétoriku postav (rozuměj mluvené slovo) a vytvořit v příběhu zlom. Komiksová stránka je potom rozdělena do více panelů, některé z nich zaplňuje kombinace obrazu s textem vypravěče (výjimečně pouze text vypravěče), jiné jsou naplněny pouze dialogy.

Rovněž grafická podoba bublin přinášejících dialogy svým způsobem umocňuje sdělovaný obsah. Bubliny oblého či hranatého tvaru mívají různou tloušťku čar, která je obvykle zakončena vydutou šipkou směřující k hovořící postavě. Dynamiku vyprávění pak proměňuje další prvek: obrysy bubliny mohou být k postavě nasměrovány řadou dalších zmenšujících se bublinek, které vizuálně parafrázuji výše zmíněnou šipku a které pak slouží k vyjádření vnitřního myšlenkového proudu nebo vnitřního monologu. Mohou přinášet také repliku vnitřní řeči, která je jako zvukově nerealizovaná promluva součástí dialogu více postav. Lze shrnout, že **panely jsou prostorem propůjčujícím postavám individualitu** a nabízejícím vyjádření přímé i nepřímé charakteristiky postav, jsou prostorem určeným především emocím a zároveň prostředkem k obsahově plastickému znázornění časoprostoru příběhu. Jednotlivé obrázky mohou být oddělovány bílou plochou připomínající pruhy které napomáhají optickému uspořádání panelů a podílejí se konstantním průběhu či proměně celkového charakteru vyprávění. Výtvarně jsou zaznamenány nejen dialogy postav, ale i doprovodné

zvuky, zpravidla jako shluky souhlásek a samohlásek připomínajících onomatopoická slova, která jsou 'zabalena' do grafických tvarů asociujících např. ozvěnu výkřiku. Každá stránka vyprávěného příběhu s rozličnou dynamikou má jedinečnou architektoniku, která lze blíže popsat podle zastoupení výtvarného a verbálního narativu. **Rozložení stránek** přiblížit jako **architektoniku komiksového textu,**

- která má charakter tzv. konvenční charakter, kdy nepřevažuje ani verbální ani výtvarná složka vyprávění;
- v níž převažuje výtvarná složka;
- pro niž je typická dominantní verbální složka vyprávění zprostředkovaná postavami jako nositeli příběhu;
- která je založena na kombinaci výše uvedených variant a posouvá vyprávěný příběh rychle dopředu.

Rozvržení jedné stránky, které ohraničuje jí zprostředkovanou dějovou linku nebo akcentuje jiný obsahový prvek vyprávěného příběhu, bývá označováno anglickým termínem **layout**, tedy tímtež termínem jako rozvržení jiných grafických forem.

Termín **tableau** se pak používá za účelem označení velkoformátového grafického řešení komiksového příběhu.

Termín **komiksová knížka** je pojmem majícím univerzální platnost. Častější, než původní komiksy jsou v současné tvorbě komiksem (formou grafické novely) převyprávěné příběhy. Toto tvrzení předjímá skutečnost, že kombinací slovesného a výtvarného narativu vytvářejícího kvalitativně nový celek, lze převyprávět prakticky jakýkoliv příběh neodvisle od jeho žánru, tématu či autora. Tento trend je jednou ze současných vývojových tendencí objevující se nejen v LPDM, ale především v literatuře pro dospělé čtenáře.

V současnosti je komiksová knížka chápána jako jedna z možných forem grafického románu, který se může objevit i bez promluвовých bublin a stavět pouze na narativu výtvarného obrazu.

Sekundární prameny

- ABEL, Julia; KLEIN, Christian. Comics und Graphic Novels. J. B. Metzler, 2016. ISBN 978-3476025531.
- BUČKOVÁ, Tamara. *Interkulturní didaktika cizojazyčné literatury. Kontexty a perspektivy. Se zaměřením na německy psanou literatury pro děti a mládež a zřetelem k tématu 2. světové války.* Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. ISBN 978-80-7603-183-8.
- ČENKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská poezie, próza a komiks pro děti a mládež.* Praha: Portál, 2006, s. 107-126. ISBN 80-7367-095-X.
- DOLLE-WEINKAUFF, Bernd. Comics in Germany / 60 Jahre Comics aus Deutschland. Leipzig: Verlag Otto Harrassowitz, 2008. ISBN 9783447057721.
- DOROVSKÝ, I. a kol. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež I.* Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-314-5.
- ERIKSON, Erik Homburger. *Životní cyklus rozšířený a dokončený. Devět věků člověka.* Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0786-3.
- GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež.* Praha: SPN, 1984.
- HARTL, Pavel. *Psychologický slovník.* Praha: Jiří Budka, 1993. ISBN 80-901549-0-5.
- HEJL, Peter, M. Kulturní antropologie. In NÜNING, Ansgar (ed. něm. vydání), TRÁVNÍČEK, Jiří; HOLÝ, Jiří (ed. čes. vydání). *Lexikon teorie literatury a kultury. Koncepce/osobnosti/základní pojmy.* Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4, s. 424-426.
- HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče. 2., přeprac. a rozš. vyd.* Praha: Portál, 2009. Pedagogická praxe. ISBN 978-80-7367-628-5. Dostupné z: http://toc.nkp.cz/NKC/201001/contens/nkc20091968203_1.pdf
- CHALOUPKA, Otakar. *Rozvoj dětského čtenářství.* Praha: Albatros, 1982.
- CHALOUPKA, Otakar; NEZKUSIL, Vladimír. *Vybrané kapitoly dětské literatury I.* Praha: Albatros 1973.
- CHALOUPKA, Otakar; NEZKUSIL, Vladimír. *Vybrané kapitoly dětské literatury II.* Praha: Albatros 1976.
- CHALOUPKA, Otakar; NEZKUSIL, Vladimír. *Vybrané kapitoly dětské literatury III.* Praha: Albatros 1979.
- KOMENSKÝ, Jan Amos *Didaktika velká.* Brno: Komenium, 1948.
- KOMENSKÝ, Jan Amos *Analytická didaktika.* Brno: Tvořivá škola, 2004. ISBN 80-903397-1-9.
- KOMENSKÝ, Jan Amos. *Jak (se) učit. Vybrané myšlenky o vzdělání a výchově.* Pro přátelé školy uspořádal Jan Kumpera. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1123-2.
- KOPÁL, Ján. *Literatura a dětský aspekt.* Bratislava: SPN, 1970.
- KOPÁL, Ján. *Literatura v procese.* Bratislava: Mladé letá, 1984.
- LANGE, Günter. *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur.* 2 Bände. Baltmannsweiler: Schneider Hohengehren Verlag, 2005. Bd. 1 ISBN 3-89676-947-2, Bd. 2 ISBN 3-89676-946-4.
- LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie.* Jinočany: H & H, 2002. ISBN 80-7319-020-6.
- PETERKA, Josef. Jazyk umělecké literatury. In VLAŠÍN, Štěpán (ed.). *Slovník literární teorie.* Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 160-161.
- PROKŮPEK, Tomáš; JAREŠ, Michal; KOŘÍNEK, Pavel & FORET, Martin. *Dějiny československého komiksu 20. století.* Praha: Akropolis, 2014. ISBN 978-80-7470-061-3.
- TENČÍK, František. *Četba mládeže v počátcích obrození.* Praha: SNDK, 1962.
- TENČÍK, František. *Umění dětem.* Praha: Albatros, 1972.
- TRÁVNÍČEK, Jiří; HOLÝ, Jiří (ed. č. vyd.) *Lexikon teorie kultury.* Brno: Host, 2006, ISBN 80-7294-170-4, s.752–753.

URBANOVÁ, Svatava. Historický vývoj žánrů literatury pro děti a mládež. Ostrava: Pedagogická fakulta OSU: 1990. ISBN 80-7042-027-8.

URBANOVÁ, Svatava. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let 20. století. (Reflexe české tvorby a recepce)*. Olomouc: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-185-9.

URBANOVÁ, Svatava. *Metamorfózy dětské literatury. /Přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-379-9.

URBANOVÁ, Svatava. „Petr Sís: *Robinson*. Čtenářská a emocionální identifikace s fikční postavou.“ In: URBANOVÁ, Svatava. *Konfigurace. Figury a figurace II*. Prešov: Vydavatelstvo Prešovskej univerzity, 2021. ISBN 978-80-555-2664-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2153-1.

VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vydání druhé, rozšířené. Praha: Československý spisovatel, 1984.

WELLEK, René; WARREN, Austin. *Teorie literatury*. Olomouc: Votobia, 1996. Velká řada. ISBN 80-7198-150-8.

Zdroje obrázků:

www.google.com